

שינוי במדיניות הכליאה של האסירים הביטחוניים - בין נכון לבין אפשרי

קובי מיכאל | 25 בינואר, 2023 | גיליון 1685

שינוי במדיניות הכליאה של האסירים הביטחוניים אכן נדרש. אלא שבשל ההשלכות הרחבות והחמורות היכולות להתלוות לו עקב מרכזיותה של סוגיית האסירים בשיח ובסדר היום הפלסטיני, הן של הציבור והן של הרשות הפלסטינית, מתחייבות מחשבה אשר ליעד האסטרטגי לגבי הזירה הפלסטינית וגם בניית מערך שלם של צעדים ומדיניות, כשמדיניות הכליאה היא חלק אינטגרלי שלו. כל זאת, בכפוף לשילוב המערכים הרלוונטיים והכנה תודעתית של האוכלוסייה בישראל להתמודדות עם הסלמה בזירת הסכסוך. שאם לא כן, יישום כוונתו המוצהרת של השר בן-גביר עלול יהיה לייצר חיכוך ברמה גבוהה, שיתדרדר עד כדי אינתיפאדה שלישית, בלי שישראל רצתה בכך ובלי היערכות הולמת ומוקדמת.

הכרתו של השר לביטחון לאומי איתמר בן-גביר בנוגע ל"קץ הקייטנה" של האסירים הפלסטיניים הביטחוניים בבתי הכלא בישראל ובעקבותיה ביקורו המתוקשר בכלא נפחא, בתחילת ינואר 2023, ימים ספורים לאחר מינויו לשר לביטחון לאומי, הובילה מידית לציפוף השורות בזירה הפלסטינית.

בהתייחס לכוונותיו המוצהרות של השר בן-גביר, בנוגע להחמרת תנאי הכליאה של האסירים הביטחוניים, או בלשון דוברו: "השר בן גביר הגיע למקום על מנת לוודא שהתנאים של האסירים הביטחוניים לא ישופרו" עולות מספר שאלות יסוד:

1. האם נכון להקשיח את מדיניות הכליאה של האסירים הביטחוניים?
2. מהן אפשרויות התגובה של האסירים בבתי הכלא, של הפלסטינים ברצועת עזה וביהודה ושומרון ושל ערביי ישראל?
3. האם השינוי ניתן לביצוע בעת הנוכחית? האם שירות בתי הסוהר ערוך לשינויים המתבקשים על פי כוונת הקשחתם של תנאי הכליאה בכל הנוגע למתקני הכליאה ולהיקף הכוחות שיידרשו להתמודד עם בעיות אפשריות כתוצאה ממימושה? האם המשטרה ערוכה לטפל במהומות אפשריות במגזר הערבי או בערים המעורבות, שיפרצו בתגובה להקשחת התנאים? האם צה"ל ערוך להתמודדות עם הסלמה חריפה בגדה המערבית וברצועת עזה?

4. האם יש חלופות לתנאי הכליאה הנוכחיים, ובין היתר גיבוש תהליך הדרגתי לצמצום הפער בין המצב הקיים לבין השינוי אותו מבקש השר בן-גביר להחיל?

המציאות הקיימת בבתי הכלא הביטחוניים בישראל אכן מחייבת שינוי, אלא שלא כל מהלך, ככל שיהיה מוצדק, יהיה גם חכם בכל עיתוי ובכל תנאי. ברור שהאסירים הביטחוניים הכלואים בישראל זוכים באוטונומיה ניהולית ובהטבות מפליגות מעל ומעבר למתחייב על פי דין ישראלי ועל פי הדין הבינלאומי, ובוודאי שתנאי כליאתם נוחים יותר מאלה שבמדינות מערביות אחרות – גם בהתחשב במספר הכלואים ובמאפיינים שלהם. מדובר במציאות שהתעצבה לאורך שנים כמענה לצורך ברגיעה ובהכלה, והכול בגיבוי הדרגים המדיניים לדורותיהם ששקלו את שיקוליהם והבינו את המשמעויות הכרוכות במרכזיותה של סוגיית האסירים בעבור פלסטינים באשר הם.

האסירים הם בחזקת קונצנזוס כלל פלסטיני, נושא המאחד בין הזרמים ומאחה קרעים, ובעיקר עשוי ללכד את הציבור הרחב למאבק, ואפילו אלים. הרשות הפלסטינית מעולם לא הציגה עמדה שונה מעמדת הציבור בנוגע לסוגיה ואינה צפויה לחרוג ממנהגה זה גם עכשיו. יתרה מזאת, הרשות הפלסטינית מרימה את האסירים הביטחוניים על נס, משלמת להם ולבני משפחותיהם סכומי כסף גבוהים, המגיעים עד כדי כשבעה אחוזים מתקציבה השנתי. כל שינוי במדיניות זו יכרסם בלגיטימציה הציבורית, השחוקה ממילא של הרשות. שכן מדובר בנושא לאומי, בעל בסיס אידיאולוגי, שהוא נדבך בעצם הווייתה.

הנחת העבודה של הדרג המדיני חייבת להיות הסלמה ואפילו חריפה בכל שלוש החזיתות (יהודה ושומרון, רצועת עזה וערבים אזרחי ישראל-ערבים מעורבות), בהינתן שינוי במדיניות והרעה בתנאי הכליאה של האסירים הביטחוניים. אם זו הנחת העבודה, מתחייבת הכנה מוקדמת של המערכים - הארגונים, כוחות הביטחון, המשאבים, ולא פחות חשוב - של אוכלוסיית ישראל. לדרגים המקצועיים חשיבות רבה בתהליך ההכנה של הדרג המדיני, שעליו למצוא את הדרך להתגבר על חוסר אמון, ככל שהוא רווח בשורותיו, כלפי הדרגים המקצועיים. במסגרת זו, יהיה עליו להתגבר במיוחד על חוסר אמון במשטרה ובשירות בתי הסוהר, ולשתף גופים אלה בתהליך השינוי. בראש ובראשונה, יהיה על הדרג המדיני לדרוש את חוות דעתם המקצועית לגבי הכוונה להקשיח את תנאי הכליאה וההיערכות ליישומה, בהתאם ליעדים ולמדיניות שייקבעו.

טרם שינוי המדיניות, ראוי לבחון את האפשרות לסיווג שונה של אוכלוסיית האסירים, להבחין בין אסירים מסוכנים שדם על ידיהם, לבין אחרים שהעבירות שביצעו חמורות פחות. כן יש להבחין בין נערים לבין מבוגרים ובין בריאים לחולים. אפשר שנכון לבחון שינויים הדרגתיים מול חלק מקבוצות האסירים, במקביל לשחרור מוקדם של אחרות. הקצאת מתקני כליאה ספציפיים תידרש על מנת להפריד בין אסירים או לבודד אסירים מסוכנים. זאת גם כדי להקרין מסר של חמלה ויישוב דעת כלפי חוץ. בנוסף יש לבחון אפשרות לפיילוט שבמסגרתו יוסב מתקן כליאה אחד לכלא שבו תנאים מחמירים ואלי יועברו אסירים מסוכנים או מפרי משמעת מבתי כלא

אחרים. בכל מקרה, חשוב לחשוב ולתכנן את שינוי המדיניות ואת יישומה במסגרת רעיונית סדורה של חלופות.

ומעל לכל, לא נכון יהיה לבודד את סוגיית האסירים משאר רכיבי הסוגייה הפלסטינית. כלומר: שינוי במדיניות הכליאה חייב להיות חלק מתפיסה מערכתית רחבה ונדבך של מטרות אסטרטגיות מוגדרות ביחס לזירה הפלסטינית. את השינוי יש לבצע כחלק ממערך וממהלך אסטרטגי שלם וכולל, ואולם, לא בטוח שממשלת ישראל כבר הגדירה מהו יעד השינוי שהשר בן-גביר מייחל לו, ולכן גם לשאלת עיתויו של השינוי במדיניות הכליאה חשיבות מן המעלה הראשונה.

שינוי במדיניות הכליאה של האסירים הביטחוניים אכן נדרש, אלא שבשל ההשלכות הרחבות והחמורות היכולות להתלוות לו מתחייבות מחשבה אשר ליעד האסטרטגי לגבי הזירה הפלסטינית וגם בניית מערך שלם של צעדים ומדיניות, כשמדיניות הכליאה היא חלק אינטגרלי שלו. שאם לא כן, יישום כוונתו המוצהרת של השר בן-גביר עלול יהיה לייצר חיכוך ברמה גבוהה, שיתדרדר עד כדי אנתיפאדה שלישית, בלי שישראל רצתה בכך ובלי היערכות הולמת ומוקדמת. פרט לשילוב המערכים הרלוונטיים בחשיבה המקדימה ובהכנות, תידרש הכנה תודעתית של האוכלוסייה בישראל, שלא מן הנמנע שתידרש להתמודד עם הסלמה בזירת הסכסוך. שהרי, קל יותר לציבור להבין מהלך ולהסכין לו כשברורה התוחלת האסטרטגית המקווה ולא כשמדובר במהלך שתכליתו מיצוי לא אחראי של מדיניות על בסיס הנחה - לא מוכחת בהכרח - שהתמיכה בו נתונה מראש ובלי שהשלכותיו נדונו לעומק.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט